

Premi UPC de ciència-ficció 1999

Conferència, novembre 1999

Robert J. Sawyer

El futur ja és aquí: hi ha un lloc per a la ciència-ficció en el segle XXI?

A la seva conferència, Robert J. Sawyer va reflexionar sobre la funció de la ciència-ficció al segle XXI i va explicar que aquest gènere literari estarà al proper segle més viu que mai. La pregunta sobre la bondat de les noves tecnologies i les seves conseqüències sobre la vida i el futur de la civilització humana continuaran mantenint, segons Sawyer, l'espurna candent d'aquest tipus de narrativa més enllà del 2000.

Sawyer està orgullós d'explicar que és l'únic canadenc que es dedica a temps complet a la seva activitat d'escriptor de ciència-ficció des de 1990, quan va aparèixer la seva primera novel·la. Des d'aleshores les seves obres, emmarcades en certa manera en una ciència-ficció hard que planteja qüestions morals, han obtingut ja diversos premis internacionals, des del Nebula al Grand Prix de l'Imaginaire francès, sense oblidar els premis estrictament canadencs com l'Aurora i l'Arthur Ellis.

Nascut el 1960 en Ottawa (Ontario, Canadà), Sawyer va estudiar a la Ryerson Polytechnic University de Toronto on es va graduar en Radio i Televisió el 1982. Des de 1983 ha treballat com a periodista free-lance, amb més de 200 articles publicats.

Entre les seves afeccions hi ha la paleontologia, el "trivial", i Internet, on la seva pàgina personal ha obtingut el Eyesite Web Award, que patrocinen la revista Eye i The Microsoft Network (<http://ourworld.compuserve.com/homepages/sawyer/>)

La primera publicació de Sawyer amb temes de ciència-ficció van aparèixer el gener de 1981 a The Village People: The Weekly Newspaper of New York, encara que el primer relat a una revista especialitzada en ciència-ficció va ser la narració Uphill Climb el març de 1987 en Amazing Stories. Prèviament a la seva publicació en forma de llibre, les seves darreres novel·les han aparegut com serials a Analog, revista de la qual Rob es confessa devot lector des de l'adolescència.

Golden Fleece (1990), la primera novel·la de Robert J. Sawyer, va obtenir el premi Aurora de la ciència-ficció canadenc. Tracta de la possibilitat que una intel·ligència artificial esdevingui en un perillós assassí en el transcurs d'una missió en una nau estelar. En la seva columna de crítica literària que apareixia mensualment al The Magazine of Fantasy & Science Fiction, Orson Scott Card va considerar que Golden Fleece, era la millor novel·la de ciència-ficció de 1990. La diferència de punts de vista entre una ment humana i un ordinador conscient resideix, en el fons, en el judici moral últim dels actes. Un enfoc nou per a un tema que semblava ja trillat. En general, el problema del caràcter subjectiu de la moralitat es el més destacat a tota l'obra de Sawyer, i està ja present a la primera de les seves novel·les. Golden Fleece va ser també finalista del premi japonès de ciència-ficció (Seiun), com a millor novel·la estrangera de 1992.

The Quintaglio Ascension és una intel·ligent trilogia que explora el paper de personatges de gran importància a la història de la ciència a un planeta habitat per dinosaures intel·ligents. Far-Seer (1992) es refereix a una figura anàloga a la de Galileo, Fossil Hunter (1993) a la de Darwin, i Foreigner (1994) a la de Sigmund Freud. Far-Seer va ser finalista tant del premi Aurora canadenc com del japonès Seiun. També una novel·la posterior, End of Era (1994), va ser finalista del premi canadenc Aurora.

El desembre de 1994, apareixia com a serial en Analog la novel·la Hobson's Choice que, al passar a format de llibre el març de 1995, va canviar el títol per El experimento terminal (1995, NOVA ciencia ficción, 102). Va obtenir el premi Nebula de 1995 i el premi Aurora de 1995, i també va ser finalista del premi Hugo de 1996.

Publicada primer com a serial a Analog, Starplex (1996) és un thriller concebut com a una curiosa especulació a escala galàctica sobre la matèria obscura i l'inesperat paper dels essers vius a la galàxia. Finalista del premi Nebula de 1996, és encara una de las cinc novel·les finalistes del premi Hugo de 1997.

A la seva obra Frameshift (1997), que amplia a la extensió de novel·la llarga la mateixa temàtica al voltant de l'enginyeria genètica i la paleontologia que, en format de novel·la curta i amb el títol Hélice, va permetre Sawyer guanyar la menció honorífica del PREMI UPC DE 1996 (1997, NOVA ciencia ficción número 96). Amb la novel·la Block Univers, Sawyer va guanyar el Premi UPC de Ciència-ficció 1998. El mateix autor ja va rebre aquest premi a l'edició de l'any passat amb el llibre Psychospace, un premi que, en aquell moment, es va concedir ex-aequo a l'obra Soulsaver del puertoriqueny James Stevens-Arce.

Les seves darreres obres són: Illegal Alien. (1997), Factoring Humanity (1998) i Flashforward, publicada el 1999.

El futur ja és aquí: hi ha un lloc per a la ciència-ficció en el segle XXI?

Hi ha una gran quantitat de definicions per a aquesta entitat amorfa que anomenem ciència-ficció, però la més succinta és la que utilitza Kim Stanley Robinson, autora de la famosa Mars trilogy: "Les històries de ciència-ficció són històries que passen en un futur".

I, és clar, des de fa dècades, hem pensat en el segle XXI, l'alba del tercer mil·lenni, com la simple encarnació del futur.

Però ara el futur ja és aquí. Som al llindar del segle XXI i, de fet, l'any 2001, amb totes les resonàncies que aquesta xifra ha tingut per a nosaltres des de l'aparició de la pel·lícula amb el mateix títol, ja fa més de trenta anys, molt aviat passarà a ser una data històrica.

Si el futur ja és gairebé aquí, quin paper hi té la ciència-ficció? Ha estat la ciència-ficció una literatura del segle XX, de la mateixa manera que les novel·les gòtiques ho van ser del segle XIX? O potser hi ha un lloc —un rol social— per a la ciència-ficció en el nou mil·lenni?

Per respondre aquesta pregunta, està clar que cal definir el paper social de la ciència-ficció i saber quina funció —que crec fermament que existeix— sorgeix del missatge central de la majoria de les memorables i ambiciosos històries del gènere.

És obvi que actualment n'hi ha que pensen que la ficció no és el lloc idoni per als missatges: "Si vols enviar un missatge, fes-ho a través de la Western Union" (l'antiga companyia de telègrafs americana). Aquest solia ser el consell que es donava en les classes d'escriptura creativa. Tanmateix, tant si els autors en són conscients com si no en són, qualsevol tipus de ficció comporta missatges o declaracions morals fonamentals.

Abans d'aprofundir en quin és el missatge central per a la ciència-ficció, deixeu-me establir l'escenari analitzant primer un altre gènere estretament lligat a la ciència-ficció, una altra categoria amb les seves pròpies editorials i revistes especialitzades. Em refereixo a la ficció de misteri (que, tal com esmentaré més endavant té més aspectes en comú amb la ciència-ficció dels que en principi podríem pensar).

Actualment, quin és el missatge fonamental present en cada història de misteri? De fet, n'hi ha un virtualment inexcusable, ja que sense ell la història queda al marge. La declaració moral principal de qualsevol ficció de misteri és: "No assassinis perquè seràs castigat".

En qualsevol novel·la de misteri, un personatge intenta matar un altre ésser humà. I en cadascuna d'elles, malgrat que l'assassí tingui un bon pla preconcebut, sempre se l'acaba portant davant la justícia.

Ara bé, valorem l'èxit dels escriptors de ficció de misteri a l'hora de convèncer el públic en general sobre la veracitat del seu missatge fonamental: "No matis, perquè seràs castigat". Encara tenim assassinats? Sí. Disminueix la taxa d'assassinats? No.

Tot i els centenars de milers de repeticions sobre aquest tema en les històries de misteri, des d'Edgar Allan Poe fins a Agatha Christie i Sara Paretsky (un tema que, plantejat de manera diferent, es pot descriure com: "No existeix el crim perfecte") no hi ha hagut canvi social. L'assassinat està molt difós.

I això és una bona notícia per als escriptors de ficció de misteri d'arreu del món. Significa que tenen la feina assegurada. Significa que encara tenen feina per fer. Significa que el seu missatge encara no s'ha sentit prou.

Però, què passarà amb mi i amb els meus col·legues? Què passarà amb els escriptors de ciència-ficció d'arreu del món? Hem aconseguit comunicar el nostre missatge central? I, en realitat, quin és el missatge principal de la ciència-ficció?

Des del meu punt de vista, el missatge central de ciència-ficció és aquest: "Observeu amb ulls escèptics les noves tecnologies". O bé, tal com va afirmar William Gibson, "la tasca de l'escriptor de ciència-ficció és ser profundament ambivalent sobre els canvis de la tecnologia".

Actualment hi ha escriptors de ciència-ficció que utilitzen el gènere per fomentar, només, la ciència: la ciència no es pot equivocar; només els dèbils s'acovardeixen enfront del nou coneixement. Jerry Pournelle, per exemple, no s'ha fixat gairebé mai en els aspectes negatius del progrés.

Tot i que crec sincerament que la majoria de nosaltres apostem per l'òptica gibsoniana: no som animadors entusiastes de la informàtica, no som crítics despietats dels grans negocis o d'iniciatives empresarials, no comerciem amb les utopies.

Evidentment, tampoc no som ludistes. Michael Crichton escriu sobre el futur, però no és realment un escriptor de ciència-ficció, en tot cas és un escriptor d'anticiència-ficció.

De fet, tant Gregory Benford com jo hem discutit amb el nostre agent, Ralph Vicinanza, sobre què fa que Crichton vengui més que nosaltres. En Ralph explica que ell ens podria aconseguir la mena de tractes que fa Crichton si —cosa que era inacceptable per a en Gregory i per a mi— volíem promulgar el mateix missatge que difon Crichton, és a dir, fonamentalment que la ciència sempre funciona malament.

Quan Michael Crichton fabrica robots, com va fer a Westworld, es tornen bojós i la gent mor. Quan clona dinosaures, com va fer a Parc Juràssic, embogeixen i la gent mor. Quan descobreix vida extraterrestre, com a The Andromeda Strain, la gent mor.

Crichton no és un profeta, sinó que es complau amb la por a la tecnologia, una por tan estesa en la nostra societat —una societat, per descomptat, que, irònicament, no existiria sense tecnologia. El seu mantra queda clar en la vella pel·lícula de sèrie B, "hi ha coses que se suposa que l'home no havia de conèixer". L'escriptor de ciència-ficció autèntica es nega a caure en el tràfic de la por, però tampoc no abusem del format que té. Es tracta d'activitats igualment sense sentit.

En canvi, continuem tenint un paper social fonamental, una funció que no realitza ningú més. Els científics autèntics (quan porten posat l'uniforme acadèmic o industrial) tenen limitat el que poden dir; fins i tot quan exerceixen com a autònoms, posició que suposadament assegura el dret a prosseguir qualsevol línia d'investigació, en realitat els científics estan emmordassats pel nivell econòmic més fonamental. No poden especular obertament sobre els punts negres

potencials de la seva feina perquè depenen de beques del govern o de contractes com a consultors en el sector privat.

És cert que el govern ha de donar la cara a un públic sovint irracional. Si un científic depèn de les beques del govern, aquestes ajudes poden desaparèixer fàcilment. I si estan contractats pel sector privat, segur que Motorola no vol que diguin que els telèfons mòbils poden causar càncer cerebral; Dow Chemical tampoc no volia que algú digués que els implants de silicona podien provocar problemes d'autoimmunitat; Phillip Morris no volia que ningú digués que la nicotina podia provocar addicció.

Evidentment, no tots aquests perills potencials van ser reals, però fins i tot havent-los considerat i havent-los posat sobre la taula de discussió no formaven part del pla; certament, la supressió dels possibles punts negatius és una de les claus que expliquen com funcionen els negocis, fins i tot els que es basen en la ciència i la tecnologia.

Hi ha moments —cada vegada més sovint— en què els mitjans de comunicació diuen que "la ciència-ficció s'ha fet realitat". Una de les troballes recents més rellevants es va fer pública pel febrer de 1997. Ian Wilmut, de l'Institut Roslin d'Edimburg, va aconseguir, a partir d'una cèl·lula de mamífer adult, produir una rèplica genètica exacta: la clonació d'una ovella anomenada Dolly.

El Dr. Wilmut va ser entrevistat a tot el món i, per descomptat, tots els periodistes van demanar-li quin era el significat de la seva feina, les ramificacions i els efectes que podia tenir en la vida familiar. Sempre va respondre el mateix, una vegada i una altra: "la clonació —deia— té aplicacions restringides en el camp de la ramaderia".

Era tot el que podia dir. No podia respondre a aquesta pregunta directament. No podia explicar als periodistes que ara era tècnicament possible que un home de 35 anys, que ha begut i fumats massa, que no ha fet exercici mai, que el metge l'ha avisat que el cor, els pulmons i el fetge li deixaran de funcionar a partir dels cinquanta, pogués encarregar una rèplica genètica exacta d'ell mateix, una rèplica que en el moment que necessités aquestes peces de recanvi tindria setze o disset anys, a més d'unes versions prístines i joves dels mateixos òrgans que s'haurien de substituir. Aquests recanvis es trasplantarien sense que hi hagués la possibilitat de rebuig. L'home que necessités aquests òrgans no hauria ni de pagar un preu desorbitat: senzillament necessitaria crear el seu propi clon i posar-lo en adopció —possiblement fins i tot seria una adopció il·legal, en la qual els pares adoptius pagarien uns diners pel nen, una pràctica comuna tot i que despreciable—, això permetria recuperar els costos del procés de clonació. Aleshores, deixaria que els pares adoptius criessin el nen amb els seus diners i quan arribés el moment de necessitar els òrgans, seria tan senzill com seguir l'adolescent, segrestar-lo i ja tenim els titulars. Senzillament una altra nota al diari sobre la desaparició d'un noi.

Massa lluny? No segons el meu parer; efectivament, potser ara mateix ja hi hagi nens adoptats que sense que ells o els seus responsables ho sàpiguen són clons de nens prodigi de Silicon Valley o de les feres de Wall Street. Però l'home que va clonar Dolly no podia especular sobre aquesta possibilitat o sobre qualsevol dels centenars de situacions similars que immediatament se'ns ocorren. No podia especular perquè si ho feia, podia arriscar la seva futura font d'ingressos. La possibilitat de continuar investigant depenia del fet de tenir la boca tancada.

Efectivament, tal com ha observat el Dr. David Stephenson, abans membre del National Research Council de Canadà i un científic que sovint és convidat a les convencions de ciència-ficció, als científics, se'ls ensenya des del primer dia a escriure en veu passiva i en tercera persona: es distancien de la prosa que escriuen, de manera que eviten la discussió tant de l'agent de l'acció com de la persona que en sent els efectes.

És obvi, però, que cal que "algú" comenci a especular obertament, per sospesar les conseqüències de tot això sobre els éssers humans, per considerar-ne les ramificacions. Algú que sigui immune a les pressions econòmiques. I aquest algú és l'escriptor de ciència-ficció. I això és precisament el que fem, i el que hem estat fent des dels inicis. Brian Aldiss i molts altres científics coincideixen a afirmar que la primera novel·la de ciència-ficció va ser Frankenstein, de Mary Shelley, i hi estic d'acord. En aquella novel·la, Víctor és un científic que investiga la

reanimació de la matèria morta, a través de l'estudi dels processos de descomposició que es produeix després de la mort. Si n'eliminem la formació científica, la investigació científica i la teoria científica, per primera vegada en la història de la ficció ens quedem sense història. Com en la majoria de les obres de ciència-ficció posteriors, Frankenstein, publicada per primera vegada l'any 1818, és un conte alligador, que ens pinta una imatge del que pot anar malament, en aquest cas en relació amb l'enginyeria biològica.

Per descomptat, els escriptors de ciència-ficció també han considerat els pros i els contres d'altres tecnologies noves. Vam ser els primers a plantejar-nos els perills de l'energia nuclear —de manera memorable, per exemple, en la narració de Judith Merrill del 1848 *That only a mother*—, i tot i que encara hi ha escriptors de ciència-ficció (s'ha de destacar que sovint ocupen posicions importants a les universitats, a la indústria, directament o indirectament relacionades amb la indústria de l'armament), que sempre han cantat les lloances de l'energia nuclear, és ja un fet constatat que mundialment els governs estan deixant al marge.

El número 18, d'octubre del 1999, de l'edició de Newsweek incloïa un article que afirmava que "A gairebé a tot el món, actualment es considera massa elevada la probabilitat d'accident a les centrals nuclears. Les comandes de reactors nuclears i les posades en funcionament van ser de 20 a 24 per any en la dècada dels vuitanta; el 1997 només hi van haver dues comandes i cinc posades en funcionament a tot el món. L'any passat [1998] es van començar a construir només quatre reactors nuclears nous".

Per què s'ha produït aquest declivi tan agut? Perquè les situacions preventives sobre accidents nuclears descrites en la ciència-ficció s'han fet realitat una vegada i una altra. L'Agència Internacional d'Energia Atòmica constata que hi van haver 508 "incidents" nuclears entre 1993 i 1998, una mitjana de més d'un per cada una de les 434 centrals nuclears operatives a tot el món.

En realitat no va ser fora de la comunitat científica on es van escoltar les primeres advertències. Recordo perfectament que, que jo era en una festa fa aproximadament quinze anys, em vaig trobar una antiga companya d'estudis. Em va presentar el marit, un enginyer nuclear d'Ontario Hydro, la companyia que gestiona les centrals nuclears pròximes a la meua ciutat natal, Toronto. Li vaig demanar quins eren els plans d'emergència en cas d'una fallada en un dels reactors (això era abans de l'accident de Txernòbil el 1986, però després de Three Mile Island l'any 1979). Em va respondre que no podia fallar res; el sistema era infal·lible.

Encara que en aquella època tots dos érem a l'inici de les nostres carreres, ja complíem els nostres rols socials respectius. Com a enginyer en el sector de la indústria nuclear, ell havia d'afirmar que les centrals eren absolutament segures. Com a escriptor de ciència-ficció, jo havia de mostrar-me molt escèptic davant d'aquelles declaracions.

La ciència-ficció ha tractat temes com l'ecologia, la superpoblació, el racisme, el debat de l'avortament (que també consistia bàsicament en un assumpte tecnològic: la capacitat d'eliminar un fetus sense danyar la mare és un avenç científic, les conseqüències morals del qual s'han de considerar), i, evidentment, la ciència-ficció s'ha anat ocupant cada vegada més del que penso que pot significar l'amenaça més gran de totes, la cara fosca de la creació de la intel·ligència artificial.

Des de *Neuromancer*, de William Gibson, que va obtenir un Hugo l'any 1984 —on existeix una organització coneguda amb el nom de Turing per evitar que emergeixi la IA— fins a la meua obra *Factoring Humanity*, també nominada per a un Hugo l'any 1998, on l'únic missatge de ràdio que la Terra rep procedeix d'una altra estrella i és un avís contra la creació d'IA, l'últim sospir de formes de vida biològica que han estat completament substituïdes pel que elles mateixes van crear sense tenir prou visió de futur.

Això ens retorna al missatge central de la ciència-ficció: "Observeu amb ulls escèptics les noves tecnologies". Aquest missatge ha arribat al gran públic? L'ha escoltat la societat com no va escoltar mai l'anterior "No assassinis, perquè seràs castigat"?

La resposta és, segons la meua opinió, clarament positiva. La societat ha escollit col·lectivament la visió del món pròpia de la ciència-ficció de manera total i absoluta. Construïm un nou embassament només perquè podem fer-ho? No, si no hi ha un estudi d'impacte ambiental. Es posen línies d'alta tensió als voltants de les escoles públiques? Ja no. Ens afanyem a menjar patates fregides amb Olestra, el greix artificial que roba els nutrients del cos i provoca dolors abdominals i diarrea? No. I què passa amb l'exemple amb el que començat, la clonació? I encara més, què passa amb tota l'àrea de la investigació genètica?

Quan el primer home de Cromanyó va produir la primera llança amb punta de pedra, cap dels seus hirsuts germans no es va aturar a pensar en el fet que espècies senceres es podien extingir per culpa de l'activitat humana de la caça. Quan els Estats Units van portar a terme el Projecte Manhattan, no es va incloure en el pressupost ni un centau per a les conseqüències socials de la creació d'armament nuclear, tot i que el simple fet d'existir, més que qualsevol altre fet, va determinar la mentalitat durant la resta del segle.

En canvi, per al Projecte Genoma Humà, el cinc per cent del pressupost total s'ha destinat al que més ens agrada fer als escriptors de ciència-ficció: simplement fantasiar, és a dir, pensar en les conseqüències, en els impactes que la investigació genètica tindrà en la nostra societat.

I s'hi ha destinat aquests diners perquè el món sencer ara s'adona que aquest tipus de plantejaments són indispensables. Per descomptat, el públic general no ho considera ciència-ficció; per a ells, gràcies a George "No em preocupa saber el significat de la paraula 'parsec'" Lucas, la ciència-ficció és l'últim en escapisme, irrellevant per al món real; la ciència-ficció consisteix en històries fantàstiques que només van succeir fa molt de temps, en una galàxia molt, molt llunyana.

Actualment, els bioètics, els demògrafs, els futuristes i els analistes potser no consideren que estan utilitzant les eines de la ciència-ficció, tot i que en realitat sigui així.

La nostra mentalitat, la mentalitat encunyada en les pàgines d'Amazing, el llegat de John Brunner i d'Isaac Asimov, de Judy Merrill i de Philip K. Dick, ocupa ara el centre del pensament humà. Els escriptors de ciència-ficció van arribar més enllà dels seus somnis més increïbles: van canviar la manera de mirar el món de la humanitat.

Fa anys, Barry Malzberg deia amb sarcasme que qualsevol podria haver predit l'automòbil, però que només un escriptor de ciència-ficció podia haver previst els embussos de trànsit. Els anys seixanta, el meu col·lega canadenc, Marshall McLuhan, va fer una observació similar, ja que afirmava que qualsevol tecnologia nova comença essent una benedicció per acabar essent una molèstia, al contrari del que pretenen els seus dissenyadors.

Per ara, "tots" som escriptors de ciència-ficció, fins i tot els que mai no van posar la ploma sobre el paper: quan apareix una tecnologia nova, ja no l'observem amb els ulls oberts d'un nen el dia de Nadal, sinó que ho fem amb escepticisme. Ja han passat els dies en què es podia dir al públic que un forn microones substituiria la cuina tradicional; tots sabem que les noves tecnologies no són la panacea.

L'única cosa interessant que va aconseguir el microones va ser crear la indústria de les crispetes per al microones. Evidentment, les crispetes per a microones, ràpides i còmodes, també estan carregades de greixos que ajuden a explotar les crispetes, de manera que d'altra banda s'eliminen els beneficis per a la salut que normalment s'associen a aquest aliment. El que és bo i el que és dolent; les crispetes, "l'aperitiu" de la ciència-ficció.

Per tant, si el missatge central de la ciència-ficció ha arribat realment al gran públic, si com crec Dune, de Frank Herbert, va fer tant per desvetllar la consciència ecològica com Silent Spring de Rachel Carson, aleshores, quin paper tindran els escriptors de ciència-ficció en el nou segle que s'acosta?

Quan s'esmenta Star Trek com a exemple en un debat d'una convenció sobre ciència-ficció, sempre dic que hem tocat fons; no es pot imaginar Ruth Rendell que es gira cap a Scott Turow en una conferència de misteri-ficció, dient "Saps? Em recorda aquell capítol de S'ha escrit un

crim on...". Però em referiré a Star Trek aquí com a un exemple de com pot ser de pintoresca i compromesa la ciència-ficció, quan continua impregnada d'un missatge ja antic, molt després fins i tot que la societat ja ho hagi assimilat.

En la versió original d'Star Trek podíem veure dones i persones de raça negra en posicions importants. Uhura, l'oficial del pont en minifaldilla, no era ni molt menys l'exemple més significatiu; era molt més important el fet que el cap de Kirk, com es va veure en l'episodi Court-Martial, era negre, interpretat amb una dignitat discreta per Percy Rodríguez, i que els ordinadors de bord, com es pot veure a The Ultimate Computer, havien estat dissenyats per un expert en cibernetica, també negre, guanyador del premi Nobel, interpretat per William Marshall amb una dignitat idèntica.

Durant l'era de Martin Luther King i dels disturbis de Watts, el fet que el capità blanc de la nau Enterprise delegués funcions a homes de raça negra constituïa una declaració important i poderosa; tal com Marshall va observar 30 anys més tard, el més significatiu en relació amb aquest paper protagonista era que durant tot el capítol rebia un tractament de Sir, tot i que era afroamericana.

Però va passar el temps. L'any 1993, la Paramount va destacar el fet que veiéssim un home negre com a líder a Star Trek: Deep Space 9, malgrat que en aquell moment ja havien estat escollits els representants polítics negres de gran importància als Estats Units, i que fins i tot a Sud-Àfrica, un dels bastions del racisme durant els anys seixanta, un home negre, Nelson Mandela, estava a punt de convertir-se en president. No obstant això, d'alguna manera Star Trek va creure que feia una declaració important.

Dos anys més tard, en una situació igualment compromesa, se suposava que havia de sorprendre'ns el fet que a Star Trek: Voyager una dona capitanejés una nau espacial, tot i que en països com Gran Bretanya, la Índia o el Canadà, el lloc de primer ministre ja l'haguessin ocupat les dones; és a dir, després que les dones ja tinguessin un paper de gran rellevància en tots els àmbits de la vida i de la societat.

Els meus col·legues i jo mateix ens esforcem a reflectir la realitat en la nostra ficció, i per això, naturalment, mostrem diverses castes en les nostres històries. La famosa afirmació de Camon Knight que diu que el més irreal de la ciència-ficció era la preponderància d'americans (pràcticament no hi ha ningú americà, com ell mateix va observar correctament), no era nou per a nosaltres. Així, per tots els mitjans, en un Star Trek dels noranta hauríem d'haver vist, efectivament, dones i personatges que no fossin de raça blanca, en papers destacats. Però fer-ne el missatge, intentar passar-ho com a una novetat era ridícul.

Efectivament, David Gerrold va abandonar la feina a Star Trek: The Next Generation l'any 1987, en part per la ineficàcia de la sèrie per indicar la realitat que hi ha molta gent homosexual en la seva visió de futur; Star Trek s'havia convertit en una cosa irrellevant, perquè l'audiència ja havia rebut i assimilat els únics missatges que podia transmetre amb comoditat.

Crec fermament que en conjunt la ciència-ficció té el perill de percebre's com una cosa pintoresca, i igual d'antiquada i d'irrellevant que Star Trek en la seva versió actual.

Tot i que la ciència-ficció sovint s'ha presentat com a literatura de predicció, no ho és. En realitat, quan el que escriuen els escriptors de ciència-ficció es converteix en passat, normalment significa que la societat ha patit una catàstrofe. L'últim que volia George Orwell era que el 1984 real tingués una mínima semblança amb la visió reflectida en la seva novel·la.

Orwell, va escriure el llibre el 1948; senzillament, va invertir els dos últims dígits per deixar clar que en realitat estava escrivint sobre aquell moment actual. La ciència-ficció és, efectivament, un tipus de literatura del moment en què s'escriu i, per tant, s'hauria de llegir en el seu context històric.

Si encara algú necessita convèncer-se que la ciència-ficció no és un mitjà de predir el futur, n'hi ha prou a observar els esdeveniments de les últimes dècades. Diversos escriptors de ciència-ficció van predir que l'home trepitjaria la lluna els anys seixanta, però cap d'ells no va predir que l'abandonaríem —tots els viatges tripulats més enllà de l'òrbita terrestre— només tres anys més tard.

De la mateixa manera, els escriptors de ciència-ficció vam passar completament per alt la caiguda de la Unió Soviètica, un fet que ara, de manera retrospectiva, sembla que era inevitable. Realment és sorprenent que durés tant de temps. Tanmateix, continuàvem escrivint llibres com *Russian Spring*, de Norman Spinrad, fins el mateix dia en què va caure.

I, tal vegada, el que és més significatiu de tot és que no ens vam adonar en absolut de l'aparició d'Internet ni de la World Wide Web. El gènere que ens van oferir Multivac d'Isaac Asimov, HAL 9000 d'Arthur C. Clarke, Mycroft Holmes de Robert A. Heinlein i fins i tot *Wintermute* de William Gibson va fracassar completament a l'hora de predir com es "desenvoluparia" realment la revolució informàtica.

Evidentment, en el moment en què apareix alguna cosa nova, com la terrible plaga de la sida, ens afanyem a l'hora de fer especulacions. Però fins i tot llavors normalment anem massa lluny, i el resultat final és força ridícul. Una altra vegada l'exemple de Norman Spinrad: la seva visió d'un món on la gent té relacions sexuals amb màquines a causa de l'amenaça de la sida —en lloc d'utilitzar simplement preservatius—, com es descriu en la seva història de 1988 "*Journals of the Plague Years*", sembla ara totalment ridícula i alarmista.

Alguns escriptors de ciència-ficció encara pretenen situar històries en un futur llunyà, d'aquí a cent, dos-cents o fins i tot mil anys. Però l'horitzó predictiu s'ha acostat encara més. Ningú no pot fer una predicció sobre com serà el món fins i tot d'aquí a cinquanta anys vista, amb algun grau de fiabilitat. Quins seran els fruits del Projecte Genoma Humà? Funcionarà realment la nanotecnologia? Sorgirà una intel·ligència artificial autèntica? Es desenvoluparà la fusió freda o un altre tipus de font d'energia neta i il·limitada? Transferiran els humans els seus coneixements a les màquines? I quins altres esdeveniments nous i impressionants, que encara no hem començat ni a imaginar, ens proposarà el futur?

Tal com Bruce Sterling ha indicat, la gent del futur ni tan sols menjarà; com ha postulat Nancy Kress, a *Beggars in Spain*, pot ser que fins i tot no dormi. Arthur C. Clarke va declarar amb una àmplia ressonància que "qualsevol tecnologia prou avançada no es pot distingir de la màgia". La qüestió, evidentment, és saber quan temps trigarà a arribar aquesta tecnologia "prou avançada". La resposta, segons la meva opinió, és cinquanta anys; el món de l'any 2050 està totalment fora de l'abast de les nostres capacitats predictives. Amb el ritme actual d'acceleració dels canvis, qualsevol predicció de l'any 2000 sobre com serà el 2050 segurament estaria tan lluny de la realitat com qualsevol predicció que Cristòfol Colom pogués haver fet sobre com seria l'any 2000.

Un dels canvis que probablement observarem en la literatura de ciència-ficció és el distanciament del futur llunyà en tant que escenari de les històries. No crec ni que sigui necessari recordar el criteri de Kim Stanley Robinson sobre el fet que les històries de ciència-ficció han de situar-se en el futur; particularment, em va complaure situar la novel·la *Frameshift*, per exemple, completament en el present, i sospito que serà una pràctica habitual situar novel·les de ciència-ficció de gran serietat en una escena contemporània.

Certament, si la ciència-ficció espera tenir alguna importància en el segle que ve, ha de reafirmar-se a si mateixa com a part de la vida real, no com a relats d'escapisme llunyans.

I això em torna on hem començat. Necessitem un nou missatge per al nou mil·lenni. La meva intenció només és intentar imposar un ordre del dia a la ciència-ficció, però crec que aquest ordre del dia ja és aquí, implícit en molts dels nostres textos i, per descomptat, explícit en el nom real d'aquest gènere: "ciència"-ficció.

Un dels grans fets del segle XX que és vergonyós intel·lectualment, és que cinc-cents anys després que Copèrnic destituís la Terra com a centre de l'univers, pràcticament tots els diaris inclouen una columna d'astrologia diària —l'horòscop— i que, en canvi, l'astronomia té, com a molt, una columna setmanal, i en molts diaris ni tan sols això.

També és ridícul que cent quaranta anys més tard d'haver-se publicat L'origen de les espècies, la gent ignorant aconseguixi prescriure encara avui que s'ensenyi el fet evolutiu.

Finalment, és mortificador que, mentre que la secció de ciència-ficció de les llibreries continua desapareixent com un basal sota el sol del migdia, la secció nova era, farcida d'històries fabricades i escrites per xarlatans, s'estengui com un càncer.

Si existeix un missatge que la ciència-ficció és capaç de promulgar per al segle XXI, un missatge que el món necessita escoltar, és aquest: la visió del món racional i científica és l'única perspectiva que efectivament s'ocupa de la realitat.

Isaac Asimov definia la ciència-ficció com un gènere literari que s'ocupa de les reaccions dels éssers humans enfront dels canvis en la ciència i en la tecnologia. És obvi que sovint aquestes reaccions poden ser irracionals.

Un exemple: el 31 de maig de 1999, la cadena de televisió CBC em va convidar al programa d'actualitat Midday per debatre si el programa espacial era una pèrdua de diners o no; el meu oponent era una dona que treballa als serveis socials i que pensava que tots els diners —inclosa la petitíssima fracció del producte nacional brut que Canadà, o fins i tot els Estats Units, dediquen a programes espacials— s'havien d'utilitzar per resoldre problemes d'aquí a la Terra.

El seu argument decisiu deia el següent —i prometo que no m'ho invento—: "Hauríem de ser prudents a l'hora de dedicar tant de temps a la ciència. Els habitants de l'Atlàntida estaven obsessionats amb la ciència i això els va provocar la desaparició".

Li vaig respondre que si dediquéssim una mica més de temps a llegir sobre la ciència autèntica, aleshores potser sabria que l'Atlàntida només va ser un mite i no quedaria com una ignorant en la televisió nacional. Però el més interessant de tot això —un assumpte que reprendré més endavant— és el següent: ella ja entenia la premissa principal de la ciència-ficció del segle XX d'observar amb prudència les noves tecnologies. Però era incapaç de considerar-les des d'un punt de vista "racional", a causa de la seva visió incompleta del món, una visió del món que la feina incapaç de separar el mite de la realitat, els fets de la ficció.

Encara que m'arrisco a repetir-me, permeteu-me que emfatitzi de nou que la realitat és el tema principal de la ciència-ficció. M'amago mort de vergonya cada vegada que veig en una convenció de ciència-ficció aquesta estúpida samarreta, que de vegades realment incapaç de poder contenir una panxa enorme, que diu: "La realitat és simplement una crossa per a la gent que no pot entendre la ciència-ficció". Quina afirmació tan ridícula i ofensiva! La ciència-ficció —en l'exploració de qüestions profundes, en la preocupació constant pels temes morals, en la recerca implacable per exposar la veritat i per especular sobre les conseqüències, fins i tot en les exploracions més concentrades en la naturalesa quàntica de l'univers— molt més que qualsevol altra forma d'entreteniment, definitivament consisteix en la realitat.

El mètode científic és l'eina de comprensió més gran i l'única concebuda fins ara per la humanitat. Observar fenòmens. Proposar una explicació de per què aquests fenòmens són com semblen haver estat. Idear un experiment per provar si l'explicació és correcta. I si l'experiment fracassa —aquesta és la part més important, on la bellesa entra en acció— es descarta l'explicació i tornem a començar.

Alguns argumenten que hi ha altres mètodes per aprofundir en la naturalesa de la realitat: experiències místiques, contemplació en absència d'experimentació, visió divina, consulta de textos antics. Aquests mètodes són inferiors al mètode científic, de manera demostrable, ja que només el mètode científic accepta de bon grat que es detectin errors; només el mètode científic permet la verificació i la rèplica independents.

Ara bé, alguns diran que bé, que aquest és el punt de vista occidental, i al cap i a la fi, parafrasejant Damon Knight, gairebé ningú no és un occidental. Pot ser que això sigui cert, però s'ha de reconèixer que la ciència-ficció "és", de fet, un gènere occidental. La fantasia, tal vegada, pot arrelar arreu del món, però la ciència-ficció, nascuda de Mary Shelley i nutrida per Juli Verne i H. G. Wells, es va desenvolupar gràcies a la Revolució Industrial. Per això, està lligada inexorablement al pensament occidental.

I també gràcies a la glòria presumptuosa del pensament occidental —la glòria que va permetre no només de declarar, com van fer-ho els fundadors dels Estats Units, que és "obvi que tots els homes van ser creats iguals" mentre continuaven tenint esclaus. La glòria que més aviat ens va permetre provar, a través d'estudis genètics, que la variació genètica en el si d'una mateixa raça és més gran que la desviació mitjana entre races; i que mitjançant estudis psicològics i anatòmics es va demostrar que tots dos sexes estan dotats de la mateixa manera intel·lectualment, és a dir, que de fet el racisme i el sexisme no tenen una base racional.

Stephen Jay Gould recentment va escriure un llibre titulat *Rocks of Ages: Science and Religion in the Fullness of Life*, on argumenta que el que és espiritual i el que és racional haurien de tenir una "concordança harmoniosa", però de fet es tracta de "matèries incompatibles" —camps completament separats, amb algunes qüestions només apropiades per al primer i d'altres de jurisdicció exclusiva del segon.

No hi estic d'acord: no crec que hi hagi "cap qüestió" (inclosos els enigmes filosòfics més bàsics com: d'on venim, per què som aquí, quin significat té tot això i, evidentment, el misteri més gran de tots, existeix un déu?) que no pugui ser considerada de la manera més eficaç a través de l'aplicació del mètode científic, especialment per la seva necessitat absoluta que si una idea —tal com la superstició de l'astrologia, tan cuidada pels diaris d'arreu del món— és refutada, aleshores ha de ser descartada conscientment.

Com pot la ciència determinar res significatiu sobre l'existència d'un déu? Molt fàcilment. Si l'univers té un dissenyador intel·ligent, aquest mostrarà senyals de disseny intel·ligent. Alguns argumenten que ja ho està fent: el poder relatiu de les quatre forces fonamentals que dirigeixen el nostre univers —la gravitació, l'electromagnetisme, la poderosa força nuclear i la força nuclear menys potent— sembla com si haguessin estat escollides amb molt de compte, ja que qualsevol desviació substancial de les proporcions actuals tindria com a resultat un univers sense estrelles o fins i tot sense àtoms.

De la mateixa manera, les destacables propietats tèrmiques de l'aigua —la més notable de totes és la capacitat d'expansió en congelar-se i el fet que té una tensió superficial més elevada que la de qualsevol altre fluid tret del seleni líquid— semblen pensades específicament per fer possible la vida.

Aquests fets demostren que existeix un déu? No —no encara. Però la millor resposta per a aquells que afirmen que la ciència no té totes les respostes és contestar que, en canvi, la ciència té totes les respostes; senzillament encara no tenim tot el poder de la ciència.

La meva ressenya preferida sobre la meva pròpia obra és una de força recent que va elaborar Henry Mietkiewicz per a *Flashforward* a *The Toronto Star*, on deia "Sawyer ens porta a pensar de manera racional sobre qüestions que normalment es consideren massa metafísiques per poder-les aïllar". Però jo no sóc l'únic. La ciència-ficció, tornant a les grans obres com el relat breu d'Arthur C. Clarke titulat *The Star*, la història de James Blish, *A Case of Conscience*, passant per *Contacto*, de Carl Sagan i, més recentment *The Sparrow*, de Mary Doria Russell, i si m'ho permeteu la meua obra *The Terminal Experiment* (guanyadora del *Nebula*) i la propera, *Calculating God*, demostren que la ciència-ficció, precisament perquè adopta el mètode científic, és l'eina més eficaç per explorar les qüestions més profundes de totes.

En definitiva, la ciència-ficció "té" cap paper en el segle XXI? Evidentment que sí. Si podem ajudar a donar forma a l'esperit de l'època, ajudar a inculcar la creença que el pensament racional del fet de descartar la superstició i sotmetre totes les creences a la prova del mètode

científic constitueix l'apropament més raonable a qualsevol qüestió, aleshores la ciència-ficció no només tindrà un paper clau en el desenvolupament intel·lectual del nou segle, sinó que, a

més, ajudarà finalment la humanitat a desfer-se dels últims vestigis del que és sobrenatural, irracional i fals; i ens permetrà arribar, per citar el poeta Archibald Lampman, "a la sorpresa i a la gran meravella de la nit", però amb els ulls ben oberts i les ments completament involucrades en això. Només aleshores, finalment, uns 40.000 anys aproximadament després que aparegués el primer signe de consciència de la nostra presència al món, mereixerem, per fi, el nom que ens concedim: Homo sapiens, és a dir, home savi